

СОҒЛОМ ЭКОЛОГИК ВАЗИЯТ

табиатдаги муҳим мувозанатни таъминлайди

Бугунги кунда бутун дунёда биоҳилмаҳиллик камайиб бораётгани олдимизда биологик хавфсизликни таъминлашдек муҳим вазифалар турганлигидан далолат беради. Шу сабабли Ўзбекистон Экологик партиясидан Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод Нарзулло Обломуродовнинг Сайловолди дастурида бу масалага алоҳида эътибор қаратилган.

Номзоднинг Сайловолди дастурида биоҳилмаҳилликни сақлаш, муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар майдонини кенгайтириш имконини берувчи мукамал ҳуқуқий база яратиш кўзда тутилган. Жумладан, биоҳилмаҳилликни ва экотизимларни сақлаш ҳамда улардан оқилона фойдаланиш мақсадида муҳофаза қилинадиган табиий ҳудудлар майдонларини кенгайтириш чоралари кўрилади. Браконьерлик ҳамда ҳайвонот ва ўсимлик дунёсининг контрабанда савдосини чеклаш бўйича ҳуқуқий асослар такомиллаштирилади.

Маълумки, Ўзбекистон ҳудуди кўпчилик қуш турларининг миграция йўллари кесишган чорраҳа вазифасини бажариши билан бир қаторда, жуда кўп қишлоғчи ва уя қурувчи мигрант турларнинг яшаш муҳити сифатида ҳам алоҳида аҳамиятга эга. Республикада мавжуд турли сув ҳавзалари, агроценозлар, ўрмонлар, тоғлар, чўллар каби экотизимлар ҳар хил экологик гуруҳларга мансуб

қуш турларининг уя қуриб кўпайиш ва қишлаши учун қатор қулайликларга эга. Ўзбекистонда қарийб бир миллион гектар майдонни эгаллаган 500 та кўл бўлиб, шундан тўрттаси (*Судочье, Қорақир, Айдар — Арнасой кўллар тизими, Денгизкўл*) буюртма маҳона мақомига эга. Улар 200 турга яқин сув ва суволди қушларини ўзига жалб этади ва уларни яшаш учун зарур озуқа ва бошпана билан таъминлайди.

Охириги йилларда саноат ва қишлоқ ҳўжалигида сувга бўлган эҳтиёжнинг ошиши ва саноат усулида балиқ етиштиришнинг ривожланиши сув ҳавзаларнинг инсон ҳўжалигидаги ва биологик хилмаҳилликни сақлаш ва уни бойитишдаги аҳамиятининг ҳам ошишига олиб келмоқда. Ҳозирги вақтда сув ҳавзалари нафақат балиқ турлари ва қушларни муҳофаза қилишдаги ўрни билан, балки бутун минтақадаги биологик хилмаҳилликни сақлаш, сувни муҳофаза қилиш, қишлоқ ҳўжалигини юритиш, ерларнинг мелiorатив ҳолатини яхшилаш, иқлимий омилларни юмшатиш, экотуризмни ривожлантириш

ва инсон манфаатларига хизмат қилувчи бошқа қатор хусусиятлари нуктаи назардан муҳофаза этила бошланди.

Ўзбекистон 2001 йилда “Сувда сузувчи қушларнинг асосий яшаш манзили бўлган халқаро аҳамиятга эга сувли-ботқоқ ерлар тўғрисида”ги Рамсар конвенциясига қўшилган. Мазкур халқаро ҳужжатдан кўзланган мақсад инсон ва унинг атрофини ўраб турган муҳитнинг ўзаро боғлиқлигини ва сувли-ботқоқ ерларнинг иқтисодий, маданий ва рекреациявий аҳамиятини ҳамда сувда сузувчи қушлар ва уларнинг муҳофазасига халқаро рекурс сифатида қаралиши лозимлигини тан олган ҳолда, узоқни кўзлаган миллий сиёсат билан халқаро ҳаракатлар мувофиқлаштирилишини таъминлашдан иборат. Мамлакатимиздаги Денгизкўл, Айдар — Арнасой кўллар тизими, Тундакўл ва Куймозор сув омборларининг Рамсар рўйхатига киритилгани сув ва суволди мигрант қушларининг яшаш шароитлари янада яхшиланишига олиб келди.

Сув ҳавзалари уя қурувчи ва қишлоғчи қушларнинг озикланиши ва дам олиши учун қулайлик яратиши билан бир қаторда, уларнинг муҳофазаланишини таъминлашга ҳам хизмат қилади. Айниқса, кейинги йилларда қайд этилган кўлларда миграция қилувчи қуш турлари ва уларнинг популяцияларидаги вакил-

лар сони ўсиш тенденциясига эгаллиги кузатишмоқда. Мисол учун, Айдаркўлга ҳар йили январь-март ойларида 400 га яқин қуш турлари қишлаш учун учиб келади. Шулардан 13 турдагиси халқаро, 24 тур-

га қаратилган биотехник чора-тадбирлар билан узвий боғлиқ.

Ўзбекистондаги асосий сув ҳавзаларидаги гидрологик режим трансчегаравий хусусиятга эга бўлган Амударё ва

публикадаги сувли-ботқоқ ҳудудларини муҳофаза қилиш ва унинг ресурсларидан оқилона фойдаланишнинг ўта муҳимлигидан далолат беради.

Келгусида мигрант қуш турларининг яшаш муҳитларини ва уларнинг учиб ўтиш манзилларини чўқур ўрганиш, уларга салбий таъсир кўрсатиши мумкин бўлган омилларни бартараф этиш чораларини ишлаб чиқиш долзарб саналади. Ҳолбуки, миграция қилувчи турларнинг ҳаёти бир нечта давлатлар ҳудудидидаги мавжуд табиий шарт-шароитлар ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги фаолият билан боғлиқлигини инобатга олсак, бу йўналишдаги фаолият халқаро аҳамият касб этади.

Трансчегаравий хусусиятга эга бўлган сув ҳавзаларидан фойдаланиш ҳамда шундай хусусиятли экологик муаммоларни ҳал қилиш каби миграция қилувчи қуш турлари муҳофазаси ҳам халқаро келишув ва ёндашувлар асосида олиб борилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди. Мамлакатимизда барқарор ривожланиш борасидаги устувор қадамлардан бири минтақамизда соғлом экологик вазиятни сақлаб қолишга қаратилган. Шу нуктаи назардан қараганда, мамлакатимизда миграция қилувчи қушларнинг яшаш муҳитларини муҳофаза этиш экологик тизимлар барқарорлиги ва бус-бутунлигини таъминлашда тизим заنجирининг муҳим бир халқаси сифатида алоҳида аҳамиятга эга.

Фахриддин ХОЛБОВЕВ,
Ўзбекистон Экологик партияси
фойли.

ЭКОЛОГИК ТАЪЛИМ — ЭКОЛОГИК БАРҚАРОРЛИК ОМИЛИ

Ўзбекистон Экологик партиясидан Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзоднинг Сайловолди дастурида жамиятда юксак экологик маданиятни шакллантириш, она табиатни, жумладан, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини асраб-авайлаш, уларга нисбатан эҳтиёткорона муносабатда бўлиш ҳиссини кучайтириш масаласига алоҳида эътибор қаратилган. Жумладан, “яшил тараққиёт” тамойилларини таълим ва фанга интеграция қилиш, узлуксиз таълимнинг барча босқичида экологик таълим-тарбия тамойилларини кенг жорий этиш, ёшларнинг экологик билимларини ошириш, олий таълим тизимида экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш йўналишлари бўйича малакали кадрлар тайёрлашни кенгайтириш, жамиятда экологик маданиятни янада ошириш мақсад қилинган.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг 1992 йилда Рио-де-Жанейро шаҳрида бўлиб ўтган атроф-муҳит муаммолари муҳокамасига бағишланган конференцияда дунё мамлакатларида инсониятнинг ҳаёт тарзи ва барқарор ривожланиши стратегиясини амалга оширишда экологик таълимнинг улкан аҳамиятга эга эканлиги таъкидланган эди.

Бугун катта хатар сифатида қаралаётган кўпгина экологик муаммолар айнан инсон омилнинг экотизимга нотўғри муносабати оқибатида юзага келаётганининг гувоҳи бўламиз. Атмосферага турли захарли газларнинг кўп миқдорда чиқарилиши, сувнинг ифлосланиши, чиқиндиларни белгиланган жойларга ташламаслик ёки уларни тўғри утилизация қилмаслик, фауна ва флорага шафқатсиз муносабатда бўлиш кабиларда ҳам инсоннинг “ҳисса”си катта. Бу каби ҳолатларнинг олдини олиш, биринчи навбатда, аҳолига кенг тарғибот-ташвиқот ва тушултириш ишлари олиб бориш орқали инсониятнинг аҳамияти таъминланади.

Аҳолининг бу борадаги саводхонлиги ва маданиятини юксалтириш долзарб аҳамиятга эга. Бундай қарашни биз фарзандларимизга мактабдан эмас, оилада — бола оқ-қорани таниш бошлаганидан ўргатиб, қўлгояга қуйиб, унга ўзига мос тилда гапириб тушултириш устида жиддий ишлаш орқали синдиришимиз мумкин.

Шу боис ҳам экологик тарбиянинг муҳимлиги ҳозирги замонавий дунёда ҳеч қандай шубҳа уйғотмаслиги билан биргаликда, кўплаб мамлакатларда таълим ва тарбия беришнинг устувор йўналиши ҳисобланади. Аҳолининг экологик маданиятини ва

атроф-муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишини шакллантиришга қаратилган ушбу фаолият — бутун инсоният келажаги хавфсизлигининг гаровидир.

“Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 4-моддасида “...барча турдаги таълим муассасаларида экология ўқувининг мажбурийлиги” қайд этилган бўлиб, экологик таълимнинг бош мақсади аҳолининг барча қатламида, жумладан, умумтаълим мактаблари, коллеж ўқувчилари ҳамда олий таълим талабаларида атроф-муҳитни асраш муаммоларига онгли муносабатни шакллантиришдан иборатдир.

Замонавий олам шундай даврни бошдан ўтказяптики, ёшларда экологик маданиятни тарбиялаш таълим фаолиятининг долзарб йўналишларидан бирига айланди. Болаларда экологик билим қанчалик кичик ёшдан шаклланса, бундай таълим шунчалик катта самара беради. Бугунги кунда барча ижтимоий онг даражалари ва маданият шаклларида экологик манфаатлар доирасида интеграциялашуви жараёнининг кучайиши кузатишмоқда. Бундай вазиятда экологик маданиятни ривожлантириш жараёнида ўзаро боғлиқ, лекин нисбатан мустақил икки йўналишни бир-биридан ажратиб таҳлил қилиш мақсадга мувофиқ.

Биринчиси, экологик назарий билимлар мажмуаси асосида инсониятнинг табиати ўзгариши ва ўзлаштиришдан иборат амалий фаолиятни ташкил этувчи ишлаб чиқариш, техника, технология тарққийтини оқилона ташкил қилиш.

Иккинчиси, тарихий экологик тажрибалар асо-

сида экологик таълим-тарбия ижтимоий институтлари ёрдамида кишиларда экологик онг, тафаккур ва дунёқарашини ривожлантиришдир. Бу йўналишларни умуминсоний манфаатлар негизида уйғун тараққий эттириш, пировард натижада фаол экологик маданият шаклланишида ва уларнинг табиатни муҳофаза қилиш фаолиятида катта роль ўйнайди.

Умуман, табиат ва жамият муносабатларини илмий тушуниш асосида таълим-тарбия тизимида тегишли восита ва усулларни замон талаблари даражасида такомиллаштириб, амалиётда қўллаш, экологик маданиятни ривожлантиришнинг зарурий шартидир. Бунинг учун таълим-тарбиянинг барча йўналишларини, усулларини, воситаларини уйғун ривожлантириш ҳамон долзарблигига қолмоқда.

Экологик вазият ўзига хос хусусиятга эга. Инсон табиат қудратини куч билан эмас, балки мувозанатни бузмаган ҳолда мувофиқлаштириши керак.

Экологик онг инсоннинг табиат билан ўзаро таъ-

ҳисобланади. Бундай саъй-ҳаракатлар натижасида ёшларда назарий олинган билимлар мустаҳкамланиши билан бирга, табиат билан боғлиқ зарурий экологик, ҳуқуқий, ахлоқий ва эстетик қарашлар шаклланади. Ўқувчилар инсоннинг табиатдаги ўрнини, она шахри ёки қишлоғи учун табиат муҳофазаси борасидаги фаолиятининг аҳамиятини, ер ва ҳаво, кўл, дарёларни тоза сақлаш масалаларини ҳал этишда фаол ҳаётни нуктаи назарнинг долзарб эканлигини тушуниб етадилар. Айнан ёшларнинг табиатни муҳофаза этиш борасида мақсадга йўналтирилган амалий фаолиятини индивидуал экологик онгнинг шаклланишида зарурий шарт ҳисобланади.

Миллий маънавиятимизнинг серкирра ва теран илдизларига таянган ҳолда мафқуравий тарбия йўналишларини ишлаб чиқишда экологик мафқура, таълим ва тарбия тизимини яратиш алоҳида ўрин тутди.

Экологик онгни, маданиятни шакллантиришда назарий экологик билимларни бериш билан бир

“Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 4-моддасида “...барча турдаги таълим муассасаларида экология ўқувининг мажбурийлиги” қайд этилган бўлиб, экологик таълимнинг бош мақсади аҳолининг барча қатламида, жумладан, умумтаълим мактаблари, коллеж ўқувчилари ҳамда олий таълим талабаларида атроф-муҳитни асраш муаммоларига онгли муносабатни шакллантиришдан иборатдир.

сири соҳасидаги билим ва эътиқодни мужассам этади. Экологик билимлар одамлар ўзларининг ҳозирги ва келгусидаги биофера билан қанчалик узвий боғланганини, табиатни муҳофаза қилиш, табиат бойликларида оқилона фойдаланиш ва ҳар бир инсонда атроф-муҳит ҳолати учун масъулият ҳиссини тарбиялаш, ҳайвонот ва наботот олами асраш объектив зарурат эканлини тушуниб етишларининг муҳим шарти ҳисобланади.

Экологик тарбиянинг асосий шакли ўқувчиларнинг ўз ҳудудларини ободонлаштириш, кўчат — дархатлар экиш ва уларни ўз вақтида парвариш қилиш, қушлар ва ҳайвонлар учун уя ва ин қуриш, бўлоқ, кўл ва ариқларни ахлат ҳамда чиқиндилардан тозалаш, туман ҳудудига яқин жойлашган қишлоқ ёки шаҳар атрофидаги оромгоҳларда ободонлаштириш тадбирларини ўтказиш ва бошқа амалий ишлар

қаторда, маданий-маърифий ишларнинг барча самарали шакллари ва услубларидан, жумладан, оммавий ахборот воситаларидан, озғак, кўргазмали ва техника воситаларидан кенг фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлади. Чунки экологик тарғибот аҳолининг муайян тоифалари онгига таъсир этиб қолмай, балки богча ёшидаги боладан тортиб, аҳолининг барча қатламида қамраб олиши, ҳаммага тушулурли, кўргазмали ва ошқора бўлиши лозим. Табиат, ер, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиий ресурслар ҳақида маълумотлар бериш билан ёш авлод онгида табиатга нисбатан эъзоз уйғотиб, табиий бойликлардан оқилона фойдаланиш борасида экологик таълим-тарбия бешиги ролини ўташи лозим.

Инсониятнинг кун сайин ўсиб бораётган эҳтиёжлари ва сайёрамизда камайиб қатаётган имко-

ниятлари ўртасидаги мувозанат барқарорлигини таъминлаш, табиатни муҳофаза қилиш учун ҳар бири-миз экологик билимларга эга бўлишимиз зарур.

Инсон қачонки ўзини табиатнинг бир бўлаги деб ҳис қилмас экан, бу каби ҳолатларга барҳам бериш мураккаблашиб бораверади. Ҳақиқатан, борлиқдаги барча тирик мавжудот инсон омилдан катта зарар кўраётгани инкор этиб бўлмайдиган далилдир. Биз инсонни атроф-муҳитга юзага келаётган экологик муаммоларга қарши курашишда ташқи омиллардан унумли фойдаланиш билан бирга, бирламчи ва муҳим бўлган жиҳатга ҳам алоҳида эътибор қаратишга ундашимиз зарур. У ҳар бир инсонда она табиатга, атроф-муҳитга ва ундаги ҳар бир тирик жонотга меҳр билан оқилона муносабатда бўлиш туйғусини шакллантиришдир. Бир қарашда бу қилинган шунча чора-тадбирлар олдидан шунча ҳавоий гапга ўхшайди. Лекин ҳар бир болага ўз оиласида болалигидан етарлича синдирилган ушбу тарбиявий муносабат техника ва технологиялар бажара олмайдиган натижаларни кўлга киритишда қўтилган самарани бериши, шубҳасиз.

Бу вазифалар кўп йиллик, узоқ стратегик мақсадлар билан ҳамоҳанг бўлиб, инсоннинг табиатга бўлган муносабатини тубдан ўзгариштириш қўлайлиги. Зотан, инсоннинг экотизимга таъжовузкорона муносабати ўзгармаса, яқин ўттиз, қирқ йил ичида инсоният жуда катта муаммолар билан ҳисоллашиши ҳам мутахассислар илмий қўлаб-қўллабларидан таъкидлашяпти.

Шунинг учун ҳам оила ва маҳалла тизимида экологик масалаларга эътибор қаратиш, аҳолининг атроф-муҳит ҳолати бўйича хабардорлигини ошириш, мунтазам равишда атроф табиий муҳит ҳолати юзасидан миллий маъруза ва таҳлилий ҳисоботларни нашр этиб бориш Ўзбекистон Экологик партиясидан Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзоднинг Сайловолди дастурининг муҳим бандлари сифатида белгиланган. Ҳар бир шахсда атроф-муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлиш, атроф-муҳитга таъсир даражаси юқори бўлган қорхоналарнинг экологик масъулиятини ошириш, “яшил ташаббус”ларни амалга оширишга эътиборни янада кучайтириш каби ишларда ҳар бир фуқаронинг масъулият билан иштирок этишини кўзда тутди.

Мухтасар айтганда, сайёрамиз келажаги ўсиб келаётган ёш авлоднинг экологик маданиятга боғлиқ, ёшлар ўртасида экологик билим, онг, маданият ҳамда экологик таълим-тарбия жараёнини тизимли ташкил этиш, экология соҳасини илғор инновацияни технологияларини жалб қилган ҳолда янада такомиллаштириш, ёшларнинг она табиатни севиш ва уни кўз қорачигидек асрашга қаратилган билим ва кўникмаларини оширишни даврнинг ўзи талаб этмоқда. Мазкур хайрли ишларни амалга оширишда кенг жамоатчиликнинг роли бекиёсслигини инобатга олган ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Президенти тайинловда фаол қатнашиб, муносиб номзодга овоз бериш барчамизнинг бурчимиз эканлигини унутмаслигимиз лозим.

Носиржон АМИНОВ,
Олий Мажлис
Қонунчилик палатаси депутати,
Ўзбекистон Экологик партияси фракцияси
аъзоси.

ЎЗБЕКИСТОН ЭКОЛОГИК ПАРТИЯСИДАН ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТЛИГИГА НОМЗОД НАРЗУЛЛО ОБЛОМУРОВОВГА ОВОЗ БЕРИНГ!

